

continúa en semejantes versiones, y se aplican a esta lengua las reglas oratorias, escribiendo arengas originales, no se publicará que es lengua grosera”.

(Juan Antonio de Moguel, Versiones Bascongadas de Varias Arengas y oraciones selectas de los mejores Autores latinos, Tolosa, 1802; Prólogo.)

Baiña Humboldt eta Mogelen arteko artu-emanezaz ez noa ezer esatera, zergatik ze San Martin azkarrak idatzi izan zuen gai onezaz Eibarko errebistan. Lelo-ren kantu zarra ere, daki-zutenez, Mogelek billatua da eta bera izan zan kantu au Humboldt-i eman ziona, eta gero onek zabaldu zuen mundu guztian kantu orren entzutea. Baiña esan dedanez, ez noa emen berri-tzera, San Martiñek ain egoki zuen erriko errebistan kontatu zituanak.

Eta bukatzera noa asi nintzan lekutik. Txaloak eta zorionak Eibarko erriari, bere seme ospetsu onen izena ta oroipena goratu nai izan duelako. San Martiñek “Eibar” aldizkarian idatzi zuanez: “Mundu guztiko erriak goratu dituez bere erriko gizon famadunak edo ongilliak, eurak emoten detzelako erriari nortasunik geien.” Alaxe da. Eta bere seme ospetsuak goratzen dituen erriak, bere burua ere goratzen du.

Amaitu dot.

Fr. Luis Villasante, O. F. M.

5-XI-1959

Bukatu duenean amar minutoko deskantsua izan da eta gero Irigoyen-ek Altube jaunaren partez irakurri du arek bialdu duen lan bat. Ona emen:

EIBARTARRAK ETA EUSKERA

I.—IZTEGI KONTUAK

Eibar' Euskalerriko uririk maitagarriena izán degu, orain-tsurarte beintzat; eta au' bi motibugaitik:

Lenbizi' Euskalerriko uririk aundienetariko degulako; bi-garren' Eibar-ko bizilagun guzi-guziak, euskaldun jator izan diralako. Eta orrela iráun du, aintxiñaterik urriñenez gero.

¿Nola mirari ori?

Ona emen balio aundiko jardungai bat.

Eibartarren euskera' gramatikaz, garbi eta jator izán da beti; gaur ere bai; baiña iztegiz' mordoillo fama emáten dio-
te askok. Fama ori ere' ezta egiazkoa. Ikusi dézagun.

Igesko urtean' gaur emen bezela' Bilbon egín genuan one-
lako euskal-batzarra. Batzar artan' Aita Villasante euskaltzai-
ñak' zerau gértatzen dala esan zigun:

Izkera bat, mintzaira bat, errian zabal ta indartsu bizi da-
nean' ango itzak, garbikeriz aldatu nai izatea' alperriko lana
dala; izkuntza makaletan' gaixoetan' olako berrikeriak, errez-
txoago lórtu al ditezkeala, irudiz beintzat.

Villasante-ren iritzi orrekin' badute zer-ikusí, urrengo ger-
taera oiek. Ona-emen bat, Italia-n gertatua. Musolinitarren
denboran zan. Nor baiño nor abertzaleago agértu nai, eta su-
tsuenek' italiar izkuntzatik' kanpotar usaiñeko itz guziak, sus-
traituenak ere, borratu ta ordeaztu egin bear omen zituzten.
Zazpireun-edo omen ziran, aldatu bearreko itzok; baiña bat
baiño ezin borratu izan zuten: *chauffer* frantzez itza.

A. Villasante-k esaniko azken itzai buruz' Euskalerrian ere
aurkitu géntzake ejenplurik.

Ona emen bat.

Bilbo-n zan. An' gaur ere naikoa ezagun dan fabrika bikain
bat' orain berrogeiren-bat urte sortu zuten. Aren sortzailleak'
euskaltzale jatorrak ziran; beraz, fabrika berri ortako maki-
ña, erremintta, langintza ta beste zer guziak' euskera garbíz
izéndatu nai izan zituzten. Lenbizi' ederki asi ziran; baiña, ge-
roago-ta-gaitzago zutelarik' azkenean porrot egin zuten asmo
txalogarri ortan, eta, jakiña, erderara jó bear bein-da-betiko.
Au guzi au' zerak berak áutortu zidan, alegia, fabrika-arazo
ortan buru izan zan neure adiskide on-on batek (adiskide au'
gaur ere garbi-zale purrukatu agértzen zaigu).

Aor Bilbon gertaturiko ejenplu txiki bat.

Orren kontrako ejenplu aundienetariko bat' Eibar erri mai-
teak emán digu. Emen' fabrika ta lantegi asko dira, baiña gu-
ziak euskaldun járraitu dute eundaka urtetan. Ortarako' beste
bide bat járraitu dute, alegia, aukera zuten bide bakarra, ona-
ko auxe: kanpotik-eta zetozkien gauza berriak' kanpoko, ize-
narekin berarekin artu, au' batzuetan; beste batzuetan' ongi
zamar zerizkien euskal izen zaarrak edo zar-berrituak ézarri.
Au egiztatzeko' ikusi, Juan San Martin, Eibarko semeak, orain-
tsu idatzi duan lan bikaiña; idatz-lan orren titulua' auxe: "Ei-

bar-en erabiltzen diran burdin langintzako itz teknikoak” (Euskaltzaindiaren errebestan, Bilbao, 1958-III).

Eibartarrek’ olaxe iráun eragin diote euskerari. Esaera zaararak dirauskigu: “Al danean al dana itxasoko arraiñik onena”.

Al danean al dan bezela ekin diote, beraz, Eibartarrek, burdin-langintzan, saldu-erosietan,... baita langilleen defentzako mitin eta itzaldi guzietan ere. Parkatu, baiña ezin áztu ditut olako bi predikalari: *Don Poli*, eskuma aldetik, eta *Amuategi* ezkerretik; baiña biok Eibartar jatorri, biok euskaldun-euskaldun.

Ez lotsatu, beraz, Eibartar maiteok, ezta beste euskaldun guziok ere, onela edo bestela itz egiten dezuela dirautsuenean. Baditugu, zer ortan, euskaldunon bidea jarraitzen duten erri aurreraturik asko. Or ditugu, batez ere ingelesak: industri, komertzio, politika, eta beste kultura guzietako itz teknikoak’ guk baiño ugariago dituzte kanpoko izkuntzetatik artuak, prantzesetik eta abar; jarraipide au’ praktikoago úste izan dute bestea baiño, alegia, beuren-beuren duten jatorrizko eta balio aundiko izkuntzatik (germaniko zaarretik) kultura iztegia formatzea baiño.

II.—GRAMATIKA KONTUAK

Ona emen orain txit jakingarrizko beste gauza bat.

Eibartarren euskerak’ badu, emen aitatu bear dedan euskerazarreko esate modu bat.

Urrengo ejenplu onek erákutsiko digu aintxiñatiko esate-modu ori; ikusi:

“Zueik be’ etorriko *zára*, eta geure etxian bazkálduko *dozu* danok”.

Eibartarren *zara* ta *dozu* oiek’ bi lagun edo geiago zertzen dituzte, au da, beste euskaldunon *zerate* eta *dezute* itzek bezela.

Orrelako esate modu zaararak’ erabiltzen dituzte Eibarrez kanpo ere, geienik’ Eibarren beraren erri inguruetan: Elgoibar, Soraluze (Placencia) eta abar.

Bizkaierazko liburu zaartxoetan ere bai. Liburu oietatik, gaur bereziki aitatu bear deguna’ jakiña, *Mogel*, Eibartar goragarrienaren “Peru Abarka” degu.

Aitatu bearreko beste bat’ zerau degu: Aita Bartolome-k 1878 garren urtean argitaratu zuan liburua; onen izena’ “Jaungoicuaren amar aguindubeetaco icasiquizunac”. Liburu aundi eta irakasgarri au’ goitik asi ta beeraiño’ Eibartarren verbo-sistema orretxezaz idatzita dago.

Sistema zaar orren jatorria? Ona emen: *Zara, dozu* ta abar' lenbizi, plural ziran Euskalerra guzian; gero Jaun aundikiari' beti pluralez itz egin bear, "itano" izketa (erderazko "tutear") ezpáizan bear bezin errespetuzko. Oitura errespetuzko ori' denboraz, zabaldu zán Euskalerra guzian, eta azkenik, *zara* edo *zera*, *dozu* edo *dezu* ta abar' itzek' galdu zúten, guztiz, jatorrizko pluraltar indarra; eta orrelaxe makaldurik, guziz singularturik iritxi zaizkigu euskaldun geien-geienoi. Euskaldun geien-geienoi, baiña Eibartarrai ez; oiek dúte, beraz, aintxiñateko euskeraki jator ori guziz galdu etzaigunen meritua.

Azkuek, autu orreri' luzeki ekin dio; ikusi, aren Iztegi nagusian, zu eta i itzekiko artikulua; baita bere "Morfologia"-ren 544 orrialdea ta abar ere.

Azkuek berak uste duanez' Bonaparte Printzipea izán gengan, zu itzaren (eta beraz, *zara, dozu...* ta abarren) pluraltasuna lenbizi susmatu zuana. Gure arteko beste gramatikalariai' konturatu ere' eztira askorik egin' gramatikako zer orrezaz.

Astarloa-k ordea' ez-konturatuz gaiñera' kontrara ekin zion; au da, zu ori jator-jatorriz singular izán zala uste izan zuan. Geiago oraindik: zu itz orren bi letra oiek' zuzen-ere, itz egiten diogun lagun bakarrari zor diogun errespetua adiarazten dutela. Urrin zébillen, beraz, Astarloa famatua, zu itzaren jatorrizko esan-naia ezagutzetik, eta ori, bere erri Durango-tik' Eibar, ta Eibartarren euskera, ur urrean zitularik.

Ez dézaiegun, ala-ere, Astarloari ta onen jakiturari puska bat ere ukatu. Astarloak, maitasun barren-barreneko eta argiena zúan euskera ta Euskalerrarentzat. Bere garaiko mintzai-jakintzak' ikertu ta ikasi zituan, gogoz eta sakonki, euskeraren edertasunak goraltzatzeko eta euskotar guziaz maitasun ori txertatzeko.

Bai ba, Astarloaren garaiko mintzai-jakintsuek eta askoz geroagokoek ere, fede aundiz arákatzen zituzten letra bakoitzaren siñifikatze oien kontuak; ikusi, Astarloaz eun urte geroagoko J. E. Blondel-ek idatzitako liburua: izenez' "Phonologie Esthétique de la Langue Française".

Arrezkero' mintzai-jakintzak' aurrerapide aundi ta sustaizkoak égin ditu, jaio berri degun *linguistika* izeneko jakintza-pean. Letra bakoitzaren siñifikatze usteak' ezereztu ditu; baita, itz bakoitzaren etimologi lanai ere' laburtu dizkie egoak, batez-ere, filosofikerizko edo-ta idurizko egi asmatzailleenak.

Baiña linguistika berri orrek' argitaratu digu, euskaldunoi, egi atsegingarri bat; onako auxe:

Europa-zaarrean, alegia erri-istoriek alkantzatzen eztituzten aintxiñetan' bazirala, European, zenbat Erri' ainbat izkuntza bereizi; baiña Erri oik eta oien izkuntza bereizi oik, beste Erri batzuen egitez edo indarrez' menderatuak eta aienatuak izán zirala. Baiña (eta au da miragarria) itzulipurditze orokar eta izugarri orrek' Erri bat eta izkuntza bat bizirik eta zutirik utzi bear izan zituala: Euskalerrria' eta euskera.

Gertaera sinisgaitz orrek jártzen ditu, munduko jakintsuak, gure Erri eta gure euskerari begira, eta euskaldunoi deika, alegia, gure izkuntza maitagarri oneri eutsiteko otoizka.

Dei orreri erantzunez, eta nere itzalditxo au bukatzeko' ona emen bi itz:

Euskaldun maiteok, eta bereziki Eibartar kutunok: Ira-kurri dézue, noski, "Gran Via" errebistan (n.º 140), L. Mitxelena euskaltzaiñak, oraintsu, euskerari buruz, agertu duan idazki irakasgarria. An ikúsiko dezue, jakintsu guziak euskaldunoi zuzentzen dizkiguten erregu eta suspertze itzak. Ez dézagula, dirauskigute, baztertzen, lenbizi, eta gero iltzen utzi euskera, geure gurasoek etsi eta belaunetik-belaunera erentziz utzi diguten balio aundiko ondoriotasun ori.

Ogeigarren sigloko euskaldunok' eztégula, dirauskue, geure aurrai erentzi eder ori ukatzeko eskubiderik; ori egitea' ondamenti izugarrizko bat litzatekeala, ez euskaldunontzako bakarririk, baita sortzaldeko Europa guziaren kulturarentzako ere.

ALTUBE-k.

Gernika, 1959.

Altube jaunaren lana irakurtzen bukatuta arratsalderarte utzi dira jardunak. A.untamentuko gela batean A. Garavilla-ren pintura erakusketa bat iriki da Euskalzaleen Biltzarrerara etorri diranak ara joanik.

Arratsaldean P. Lafitte jaunak egin du itzaldi dotore ta eder bat adieraziaz Bidasoaz andiko Euskalerrrian eman dituzten pausuak euskera nolabait eskoletan sartzeko frantsesarekin batera. Dio ezkertarrekin ere nolabait bat egin dutela eskolako zeregin ortan. Baita ere apurka apurka sartzen ari dirala oraindik sartu ez tiran zenbait eskolatan. Zoritzarrez ez titugu bere itzak artuak.

Lafitte jaunak bukatu duenean Jon Etxaide-ri eman zaio itza: